

Jméno a adresa restaurátora:

Ing. arch. Václav Němec, DiS., Růžová 3, Jablonec nad Nisou 1, 466 01

Povoleni MK ČR č. j. 5046/94 k restaurování uměleckořemeslného mobiliáře včetně intarsie a inkrustace.

mobil: 603 921 872

email: vasek.nemec@volny.cz

Restaurátorský záměr
Perleťový relikviářový kříž, inv. č. KO – 55

Místo, datum: Jablonec n. Nisou, 29. 7. 2025

Vypracoval: Ing. arch. Václav Němec, DiS.

1. Lokalizace památky

1. Kraj: Pardubický

2. Okres: Pardubice

3. Obec: Kladruby nad Labem

4. Vlastník, adresa: Národní hřebčín Kladruby nad Labem, sídlem Kladruby nad Labem, č. p. 1, 533 14 Kladruby nad Labem, IČO: 72048972, DIČ: CZ72048972

5. Bližší určení místa: na konzole v interiéru kostela

6. Název předmětu: Perleťový relikviářový kříž

7. Rejstříkové číslo objektu v ÚSKP NKP 272, světové dědictví UNESCO v ÚSKP 13

8. Inventární číslo: KO - 55

2. Popis památky:

1. Autor: neznámý

2. Datování: 1854

3. Materiál/technika: perleť, bílý kov, dřevěné jádro tvrdé dřevo, ebonizované dřevo/řezání, rytí perleti, lepení

4. Rozměry: celková výška = 1110 mm, šířka kříže = 530 mm; výška podstavce 300 mm, šířka podstavce v horní části = 200 mm

5. Předchozí restaurátorské zásahy: 2015

Kříž je latinský a jeho strany jsou kotvicové. Korpus latinského kříže je ze dřeva, jehož přední strana je plně vykládána zdobnými perleťovými destičkami a hrany jsou zdobeny intarzií - sestavou miniaturních zkosených kostiček v pořadí černá-kost-černá. Kostičky byly na sebe lepeny. Ve střední části latinského kříže kolem postavy J. Krista jsou patrné relikvie vztahující se ke křížové cestě J. Krista – je v podobě 14ti rozet s nápisem „ESTE“ a ve střední části rozet jsou relikvie uzavřeny krycím sklíčkem. Střed kříže je zdoben paprskovou aureolou z perleťových destiček. Postava J. Krista a štítek INRI jsou vyrobeny odlitím ze slitiny mědi s následnou povrchovou úpravou stříbření. Miniaturní hřeby jsou vyrobeny ze želeného materiálu. Na ramenech kříže jsou 4 evangelisté s daným atributem a znakem, delší strana je obohacena o postavu panny Marie jakožto světice a stylizovanou lebku.

Zadní strana kříže je vyplněna pravděpodobně vzácným dřevem, které je mořeno do černého odstínu. Kříž je z podstavce snímatelný.

Podstavec je osmiboký; základem je korpus z tvrdého dřeva složený ze tří dílů. Stěny osmibokého půdorysu nejsou stejné – čelní strana je nejdelší a směrem k zadní straně se délky stěn zmenšují; výška sloupů je stejná. Na přední straně vévodí hluboká nika s 3D figurálním výjevem narození Páně a na zbývajících čtyřech stranách jsou mělké niky ve tvaru lomených oblouků, ve kterých jsou zapuštěny perleťové destičky s figurálním motivem. Figurální výjev je „uzavřen“ ve sloupořadí. Architektura podstavce vychází z řeckého stylu korintského řádu s egyptským vlivem (dřík sloupu). Střecha je zvonovitého

tvaru s plastickým prolamováním. Celý spodní díl spočívá na čtyřech nohách ve tvaru bust andělů putti, které jsou vyrobeny ze slitiny mědi pravděpodobně s povrchovou úpravou.

Zadní strana (3 strany; téměř $\frac{1}{3}$ obsahu podstavce) jsou „slepé“ a jsou vyplněny pravděpodobně exotickým dřevem, černě mořeným, s doprovodnými destičkami – z kovu (pravděpodobně pakfong) a z perleti.

Na kovové destičce je vyryt nápis: Hec Signum Salutis Atque Triumphi Augustissime Austriae Imperatori Francisco Josepho I. In Donum Hymeneium Sacratum Esse Cupit Bernardinus a Montefraneo Custos Terrae Sanctae Et.S.S. Sepulehri Hierosolymis Guardianus A.R.S. MDCCCLIV

Na perleti je:

LAUORATO.DAI.MAESTRI.KALIL.E:IOVANNI.FIQLI.DI.ANTONIO.SABAT.IN.B
ETLEMME.ANNO.DEL.SIQNORE 1854.

Tento předmět byl vyroben mistrem v Betlémě roku 1854 a byl jeruzalémským patriarchou věnován rakouskému císaři Františku Josefovi I.

3. Současný stav předmětu:

Celý předmět byl ve výšce na konzole a jeho stav nedovoloval jej sejmut pro podrobnější průzkum. Pro účely popisu kříže byla poskytnuta konzervátorská zpráva z Národního muzea ze dne 16. 12. 2015.

Relikviářový kříž

Byly zjištěny tyto chybějící díly z perleti:

- lokální chybějící destičky a postava apoštola na levém ramenu kříže
- boční destičky – 7 ks
- menší boční sloupy – 1 ks
- větší boční sloupy – 3 ks
- $\frac{1}{4}$ svatozáře na kříži.

Část dřevěné intarzie na hraně kříže je v menším rozsahu poškozena, částečně intarzie chybí a některá místa jsou neodborně doplněna a lepena. Druhotnými zásahy jsou v tomto případě opracované dřevěné frézované tyčinky daného profilu s následným malovaným šikmým dekorem – náhrada intarzie.

Vizuálním průzkumem na místě bylo zjištěno, že dochází k povrchové korozi na kovovém korpusu Krista.

Podstavec

Perleťové vykládání je značně polámáno na části a některé komponenty zcela chybí, zejména z výjevu ze života Páně.

Byly zjištěny chybějící díly z perleti:

- figura – osel
- římsa – 4 ks (počítáno jako pole, 2 jsou zachovalé z poloviny)
- abakus – horní část sloupové hlavice 4 ks chybí
- prostor mezi abakem a římsou – kompletně 10 ks a není zřejmá podoba výzdoby

- ostění – 7 ks chybí (3 párové a jeden samostatný)
- hlavice – 4 ks chybí (druhotně vyrobená hlavice není počítána)
- sloupy – 1 ks chybí
- stylobates – nástupní schody -1 ks chybí
- rámoví – 3 ks chybí
- pravděpodobně chybějící miniaturní schodiště a střední římsa pod kolébkou u ústředního motivu Narození Páně

Chybějící spodní díl na čelní straně může být v podobě masivního klasické rámoví nebo miniaturního schodiště. V každém případě svou velikostí zasahoval na hranu patky, kde je vypilovaný zub.

Chybí dřevěné prvky na zadní nepohledové straně podstavce vlevo (svislý fornýr, prvky architektury), část spodního lemování u základny v podobě ploché lišty (zřejmě ebenové dřevo).

Posledním zásahem na památce r. 2015 (konzervační zásah) bylo její kompletní očištění a stabilizace, vrácení perleťových destiček na dané místo, ovšem po 10-ti letech je potřeba konzervované kovové prvky dekonzervovat, vyčistit a opatřit novým konzervačním nátěrem. Konzervace spočívala pouze ve stabilizaci bez doplnění chybějících architektonických a figurálních prvků.

Druhotný zásah doplnění chybějící intarzie na hraně kříže byl ponechán.

Problémová pasáž přetrvává u posledního sloupu z perleti na straně levé od hlavní niky podstavce – sloup dobře sedí na tmelu, jehož původnost není možné prokázat a z toho důvodu došlo ke kompromisu: patka, stylobates je v ose s hřebenem zvonovité střechy a hlavice sedí na sloupu, který je mírně mimo osu. Na okraji dřevěného vykládání je evidentní, že došlo k jeho „odštípání“ pro přesnější zapadnutí perleťových dílů v přechodu dvou materiálů – v případě zapadnutí by patka se stylobatem byla mimo osu cca 3 mm.

Pro kompletní restaurování je třeba zabývat se výše zmiňovaným sloupem a díly, které jsou lepeny silikonovým tmelem (neutrální tmel Den Braven).

Chybí tedy zcela nejméně 55 ks perleťových prvků (jak na vlastním kříži, tak i architektura na podstavci, dle výše vyjmenovaných chybějících částí), které bude nutno rekonstruovat pro navrácení estetické celistvosti a působivosti této jistě vzácné umělecké památky. Pro rekonstrukci chybějící postavy evangelisty (reliéf provedený v perleti) na levém břevnu kříže bude hledána odpovídající analogie a motiv bude předložen v kresebném návrhu v měřítku 1:1 v rámci kontrolního dne. Bude konzultována podoba chybějícího oslíka u scény Narození Páně a ke schválení předložen model v měřítku 1:1. Lze předpokládat uvolněné perleťové destičky od dřevěného podkladu, které bude nutno zrevidovat, podlepit či znovu přilepit po předešlém odstranění degradovaného klišu použitého v minulosti. Další možná poškození a chybějící prvky budou známy po převzetí předmětu v rámci podrobného restaurátorského průzkumu a v průběhu restaurování.

4. Návrh postupu restaurování:

- fotografická dokumentace
- základní odstranění špíny a prachových depozit odsátím
- celková revize všech perleťových částí (jejich adheze k podkladu)
- uvolněné části perleti budou vyjmuty, označeny a zakresleny do polohopisného nákresu
- očištění uvolněných částí perleti od klišu
- odstranění klišových vrstev a tmelů z povrchu podstavce a kříže
- preventivní insekticidní a fungicidní ošetření dřevěného povrchu (po 10-ti letech)
- po technologické pauze zpevnění povrchu podstavce s absencí perleť Solakrylem
- čištění perleťových prvků tamponově, vatovými smotky na bambusových špejlích destilovanou vodou s roztokem marseillského mýdla s následnými tamponovými oplachy destilovanou vodou s osušením
- zpětné lepení odpadlých a uvolněných perleťových prvků k dřevěné podložce (vlastní kříž, podstavec) rybím klišem (dle polohopisného nákresu)
- revize stávajících přilepených prvků a podlepení uvolněné perleti, kterou nebude možné vyjmout, injektáží klišovou vodou a u větších spár klišem (rybí kliš)
- zhotovení kartonových šablon pro přesné provedení všech chybějících perleťových prvků architektury podstavce
- zhotovení kresebného návrhu pro rekonstrukci chybějícího reliéfu s motivem evangelisty (dle analogie) v měřítku 1:1 (bude konzultováno se zástupcem investora)
- zhotovení modelu chybějícího oslíka dle analogie v měřítku 1:1 (bude konzultováno se zástupcem investora)
- zhotovení vlastního oslíka z perleti dle schváleného modelu
- zhotovení cca 55 ks chybějících perleťových prvků (chybějící části na kříži, architektury podstavce) z perleti, stejně tak i zhotovení chybějícího reliéfu s motivem evangelisty na kříži
- případné zesílení rekonstruovaných perleťových prvků, kde to bude technicky nutné, speciálním čirým polyesterovým tmelen s plničem (SiO₂) – již ověřeno při restaurování srovnatelného předmětu z MF NH Kladruby
- odstranění v minulosti nevhodně provedených doplňků okrajových intarzií na hranách kříže
- rekonstrukce chybějící intarzie okrajového lemování kříže v odpovídajícím tvaru a provedení (ebenové dřevo, napodobenina slonové kosti)
- rekonstrukce chybějících ebenových lišt u základny podstavce, rekonstrukce černě mořeného fornýru a profilových lišt (architektonické články) na zadní straně podstavce
- přilepení všech nově zhotovených perleťových prvků na vlastní kříž a podstavec rybím klišem, v případě nutnosti vyšší adhezní vrstvy bude rybí kliš plněn mramorovou moučkou
- přilepení nově zhotovené intarzie lemování hrany kříže rybím klišem
- přilepení nově zhotovených ebenových lišt a dřevěných prvků zadní strany podstavce (černě mořeno) rybím klišem
- povrchové dokončení rekonstruovaných dřevěných prvků speciálním olejovým

- nátěrem, případně voskem na dřevo (Bondex)- po konzultaci s investorem
- dekonzervace kovového korpusu Krista (konzervace Paraloidem B72 provedena v r. 2015) xylenem, příp. acetone (bude vyzkoušeno), odstranění oxidačních produktů jemně mechanicky ze všech kovových částí (vč. hřebů) za pomoci srážené křídly, ethylalkoholu či xyleny jemnými kartáčky a vatovými smotky na bambusových špejlích (perleťové prvky budou ochráněny zakrytím)
 - dekonzervace ochranné vrstvy na nohou podstavce (andělické hlavičky) a kovových nápisových štítcích a provedení nového konzervačního nátěru lakem Paraloid B 72
 - čištění lékařským lihem před konzervací kovového korpusu Krista
 - konzervace korpusu Krista lakem Paraloid B 72
 - vypracování restaurátorské zprávy ve 3 parách s příloženým CD s veškerými fotografiemi počátečního stavu, z průběhu restaurování a stavu po restaurování

5. Přehled materiálů navržených k restaurování + přiřazení k jednotlivým technologickým krokům:

perleť – zhotovení všech chybějících částí
rybí klič – lepení uvolněných perleťových prvků a nově zhotovených
mramorová moučka – případné plnění rybího kliču plnivem při lepení
polyesterový čirý tmel Marblekitt (Německo) – případné zesílení perleti
destilovaná voda lékařská, marseillské mýdlo – čištění perleti
ebenové dřevo – doplnění chybějících dřevěných částí
napodobenina slonoviny (speciální epoxidový tmel) – intarzie na kříži
lékárenský líh – čištění a odmaštění před konzervací kovů
Paraloid B 72 (roztok v xyleny) – konzervace postříbřených kovových prvků
xylen – ředění laku Paraloid B72
olejový nátěr, vosk na dřevo Bondex – povrchové dokončení dřevěných částí

6. Fotodokumentace stávajícího stavu

(viz příložená fotografická dokumentace)

vypracoval:

Ing. arch. Václav Němec, DiS.

Ing. arch.
VÁCLAV NĚMEC
Růžová 3
466 01 Jablonec n. N.

**Inv. č. KO-55 – Perleťový relikviářový kříž z poloviny 19. století
Celkový pohled na kříž, značné množství chybějících perleťových
prvků (cca 55 ks), uvolněné perleťové části, absence dřevěných
profilovaných lišt z ebenového dřeva, povrchová oxidace na
korpusu Krista – stávající stav**

**Inv. č. KO-55 – pohled na zadní stranu kříže, značné množství
chybějících perleťových prvků (cca 55 ks), uvolněné perleťové
části, absence dřevěných profilovaných lišt z ebenového dřeva
stávající stav**

Inv. č. KO-55 – celkový pohled na kříž, chybějící perleťové prvky architektury na podstavci a stříšce podstavce, značné množství chybějících perleťových prvků (cca 55 ks), uvolněné perleťové části, povrchová oxidace na korpusu Krista – stávající stav

Inv. č. KO-55 – pohled na zadní stranu kříže, značné množství chybějících perleťových prvků (cca 55 ks), uvolněné perleťové části, absence dřevěných profilovaných lišt z ebenového dřeva – stávající stav

Inv. č. KO-55 – detail na vrchní část kříže s chybějícími perleťovými prvky na spodní hraně vodorovného břevna a vrcholu hrany svislého břevna – stávající stav

Inv. č. KO-55 – detail pohledové části kříže s chybějícími perleťovými prvky na vodorovném a svislém břevnu kříže, nepůvodní části intarzované hrany kříže – stávající stav

Inv. č. KO-55 – detail pohledové části kříže s chybějícím reliéfem evangelisty v levé pohledové části, chybějící perleťové prvky na vodorovném a svislém břevnu kříže, nepůvodní části intarzované hrany kříže – stávající stav

Inv. č. KO-55 – detail pravé pohledové části kříže s chybějícími perleťovými prvky na vodorovném břevnu kříže, nepůvodní části intarzované hrany kříže – stávající stav

Inv. č. KO-55 – detail levé pohledové části vodorovného břevna kříže s chybějícím reliéfem evangelisty a perleťových prvků včetně a nepůvodní intarzie hrany stávající stav

Inv. č. KO-55 – detail pravé pohledové části vodorovného břevna kříže s chybějícími perleťovými prvky a nepůvodní intarzií hrany – stávající stav

Inv. č. KO-55 – detail spodní části kříže s nepůvodními částmi intarzie hrany, zřejmě uvolněné perleťové prvky na těle kříže – stávající stav

Inv. č. KO-55 – detail středové části kříže s korpusem Krista s povrchovou oxidací, absence svatozáře v levé horní části, uvolněná intarzie hrany kříže s chybějícími prvky stávající stav

**Inv. č. KO-55 – přední strana podstavce kříže se
značným množstvím chybějících perleťových prvků, uvolněné
perleťové části, absence dřevěných profilovaných lišt z ebenového
dřeva – stávající stav**

**Inv. č. KO-55 – předobochní pohled na podstavec kříže se
značným množstvím chybějících perleťových prvků, uvolněné
perleťové části, absence dřevěných profilovaných lišt z ebenového
dřeva – stávající stav**

Inv. č. KO-55 – boční pohled na podstavec kříže se značným množstvím chybějících perleťových prvků, uvolněné perleťové části – stávající stav

Inv. č. KO-55 – pohled na zadní stranu podstavce s chybějícími dřevěnými prvky a chybějícími perleťovými částmi – stávající stav

Inv. č. KO-55 – předobojní pohled na podstavec kříže se
značným množstvím chybějících perleťových prvků, uvolněné
perleťové části, absence dřevěných profilovaných lišt z ebenového
dřeva – stávající stav

Inv. č. KO-55 – předobojní pohled na podstavec kříže se
značným množstvím chybějících perleťových prvků, uvolněné
perleťové části – stávající stav

Inv. č. KO-55 – boční pohled na podstavec kříže se značným množstvím chybějících perleťových prvků, uvolněné perleťové části – stávající stav

Inv. č. KO-55 – detail na vrchní část podstavce se značným množstvím chybějících perleťových prvků (architektonické články), uvolněné perleťové části – stávající stav

Inv. č. KO-55 – detail na vrchní část podstavce se značným množstvím chybějících perleťových prvků (architektonické články, části stříšky), uvolněné perleťové části stávající stav

Inv. č. KO-55 – detail přední spodní části podstavce kříže s chybějícími perleťovými prvky, uvolněné perleťové části, absence dřevěných profilovaných lišt z ebenového dřeva – stávající stav

Inv. č. KO-55 – detail na vrchní část podstavce se značným množstvím chybějících perleťových prvků (architektonické články, části stříšky), uvolněné perleťové části stávající stav

Inv. č. KO-55 – detail na vrchní část podstavce se značným množstvím chybějících perleťových prvků (architektonické články, části stříšky), uvolněné perleťové části stávající stav

Inv. č. KO-55 – detail na středovou část podstavce s uvolněnými a chybějícími perleťovými prvky (architektonické články) – stávající stav

Inv. č. KO-55 – detail na středovou část podstavce s uvolněnými a chybějícími perleťovými prvky (architektonické články), chybějící figurka osla – stávající stav